

DET TEKNISKE BEREGNINGSUTVALGET FOR INNTEKTSOPPGJØRENE

HOVEDPUNKTER FRA FORELØPIG UTGAVE AV RAPPORT NR 1 2004: OM GRUNNLAGET FOR INNTEKTSOPPGJØRENE 2004

Rapporten gir oversikt over utviklingen i de senere år i lønninger, inntekter, priser og konkurranseevne. Den inneholder også korte beskrivelser av utsiktene for internasjonal økonomi og norsk økonomi. Utvalget presenterer dessuten en prognose for konsumprisveksten i 2004. Den foreløpige rapporten bygger delvis på ufullstendige oppgaver fra foregående år. Deler av rapporten vil derfor bli oppdatert i løpet av mars. Dette gjelder særlig tall for lønnsutviklingen, for forholdet mellom kvinners og menns lønn, lønn fordelt på utdanning og for lederlønn. I mars vil det også foreligge nye nasjonalregnskapstall som har betydning for deler av rapporten.

1. Lønnsutviklingen

Den gjennomsnittlige **årslønnsveksten fra 2002 til 2003** for alle grupper under ett er anslått til 4½ prosent mot 5,7 prosent året før.

Årslønnsveksten fra 2002 til 2003 i NHO-bedrifter kan anslås til om lag 3½ prosent for industriarbeidere og til om lag 4½ prosent for industrifunksjonærer. Gjennomsnittlig årslønnsvekst for disse to gruppene under ett kan anslås til om lag 4 prosent. For heltidsansatte i HSH-bedrifter i varehandelen kan veksten anslås til 4,3 prosent. I forretnings- og sparebanker og forsikring under ett, som omfatter noen flere grupper enn forhandlingsområdet, er lønnsveksten anslått til 4½ prosent. I NAVO-bedrifter kan lønnsveksten anslås til 5 prosent i helseforetakene eksklusiv legene og til 3¾ prosent i øvrige bedrifter. For ansatte i staten, kommunene (eksklusiv fristilte stillinger) og i skoleverket kan lønnsveksten foreløpig anslås til henholdsvis 4,3 prosent, 4½ prosent og 5,4 prosent (inkludert skolepakke II). For det statlige tariffområdet (staten og skoleverket under ett) kan årslønnsveksten foreløpig anslås til 4,8 prosent inklusiv skolepakke II og til 4 prosent eksklusiv skolepakken.

Utvalget anslår **overhendet** til 2004 til vel 1 prosent for alle grupper under ett. Dette er vel 1½ prosentpoeng lavere enn til 2003 og vel ½ prosentpoeng lavere enn til 2002. Det brukes litt ulike metoder for beregning av overheng i de ulike tariffområdene. En kan derfor ikke umiddelbart sammenlikne på tvers. Spesielt vil store strukturendringer kunne skape forskjeller. For industriarbeidere er overhendet anslått til 1¾-2 prosent og for industrifunksjonærer til om lag 2½ prosent. For heltidsansatte i HSH-bedrifter i varehandelen er overhendet anslått til 1 prosent og for ansatte i forretnings- og sparebanker og forsikring under ett til ½ prosent. For NAVO-bedrifter kan overhendet anslås til ¾ prosent i helseforetakene eksklusiv legene og til 1 prosent i øvrige bedrifter. For ansatte i staten, kommunene (eksklusiv fristilte stillinger) og i skoleverket er overhendet foreløpig anslått til henholdsvis ½ prosent, ⅔ prosent og knapt 0,2 prosent.

For de grupper utvalget foreløpig har oversikt over, har det vært en tilnærming mellom **kvinnens og menns lønn** fra 2002 til 2003 blant heltidsansatte i HSH-bedrifter og i skoleverket. For statsansatte er det lite endring. For forretnings- og sparebanker og forsikring under ett har forskjellen økt fra 2002 til 2003.

Under mellomoppgjøret i 2003 ble det i det statlig tariffområdet (staten og skoleverket), KS-området, NAVO/LO og NAVO/YS i helseforetakene og i HSH/HUK¹-områdene inngått **etterreguleringsbestemmelser.**

I det statlige tariffområdet ble Arbeids- og administrasjonsdepartementet og hovedsammenslutningene i staten enige om følgende etterreguleringsbestemmelse:

”Partene er enige om på bakgrunn av det inntektspolitiske samarbeidet og uttalelsene i Kontaktutvalget 22. januar 2003, å oppta forhandlinger i januar/februar 2004 om eventuelle lønnstillegg for arbeidstakerne i det statlige tariffområdet. Partene er enige om at siktemålet med disse forhandlingene er å gi arbeidstakerne i det statlige tariffområdet en faktisk lønnsutvikling innenfor den samme ramme på årsbasis (2002-2003) som for industrien (gjennomsnittlig arbeidere og funksjonærer) i NHO-bedrifter. Forhandlingene føres med utgangspunkt i tall fra TBUs foreløpige rapport 2004.

Eventuelle tillegg av lønnsmessig art gis med virkning fra 1. januar 2004. Dersom avviket er mindre enn 0,10 prosentpoeng foretas det ingen endringer.

Forhandlingene skal være slutført innen utgangen av februar 2004”.

Utvalgets tall viser at lønnsveksten i gjennomsnitt for arbeidere og funksjonærer i industrien i NHO-bedrifter har vært 4 prosent fra 2002 til 2003 og 4,8 prosent i det statlige tariffområdet inklusiv skolepakke II og 4 prosent eksklusiv skolepakken.

For arbeidstakere i KS-området (eksklusiv fristilte stillinger) ble det i mellomoppgjøret 2003 inngått en etterreguleringsbestemmelse med tilsvarende innhold som i det statlige tariffområdet. I KS-området kan lønnsveksten eksklusiv fristilte stillinger anslås til 4½ prosent fra 2002 til 2003.

I helseforetakene ble det mellom NAVO og LO og mellom NAVO og YS også inngått en etterreguleringsbestemmelse med tilsvarende innhold som i det statlige tariffområdet. Utvalget kommer tilbake til lønnsveksten for disse gruppene i rapporten i mars.

I protokoll i HSH/HUK-områdene heter det bl.a.:

”Partene viser til at partene i korresponderende områder er enige om å oppta forhandlinger i januar/februar om eventuelle lønnstillegg. ----- Partene på HUK-områdene er enige om, for dette oppgjøret, å gjøre resultatet for nevnte forhandlinger gjeldende for tilsvarende grupper/stillinger”.

Forutsetningen for at det skal gis lønnstillegg etter etterreguleringsbestemmelsen i HUK-områdene er at reguleringsbestemmelsene i korresponderende områder (det statlig tariffområdet, KS-området, NAVO/LO og NAVO/YS i helseforetakene) utløser lønnstillegg.

2. Prisutviklingen

Konsumprisindeksen (KPI) økte med 2,5 prosent fra 2002 til 2003 mot 1,3 prosent året før. I januar 2003 var veksten i KPI 5,0 prosent målt fra samme måned året før. I desember var veksten kommet ned i 0,6 prosent. Økte elektrisitetspriser bidro mest til prisstigningen i 2003. Fra januar 2003 til januar 2004 sank KPI med 1,8 prosent også hovedsakelig som følge av lavere elektrisitetspriser. Elektrisitetsprisene nådde et toppnivå i januar 2003 og var da 82,5 prosent høyere enn ett år før. De ble lavere fram til juli og har deretter stort sett økt, men i mindre grad enn i samme periode året før. For 2003 ble elektrisitetsprisene gjennomsnittlig 36,6 prosent høyere enn i 2002. Høyere husleier bidro også til å trekke prisveksten opp. Lavere priser på importerte konsumvarer, bl.a. på grunn av lav internasjonal prisstigning og vridning i handelsmønsteret med større vekt på import fra lavkostland samt ettervirkning av tidligere styrking av kronekursen og reduserte

¹ Omfatter virksomheter som eies og drives av private organisasjoner og/eller stiftelser innen helse, undervisning og kultur.

handelsmarginer, bidro til å redusere veksten i KPI. Uten elektrisitet steg konsumprisindeksen med 1,2 prosent. Justert for avgiftsendringer og utenom energivarer (KPI-JAE) økte konsumprisindeksen med 1,1 prosent fra 2002 til 2003.

Fra 2002 til 2003 ble prisveksten i Norge i gjennomsnitt noe høyere enn i EU og hos våre viktigste handelspartnere. I gjennomsnitt var prisstigningstakten i Norge som nevnt 2,5 prosent, mens prisveksten i EU var 2,2 prosent og hos handelspartnerne 1,9 prosent.

Med bakgrunn i modellberegninger og forutsetninger som er gjort, anslår Beregningsutvalget en **gjennomsnittlig økning i konsumprisindeksen (KPI) på om lag 1 prosent fra 2003 til 2004.** **Utviklingen i elektrisitetsprisene trekker anslaget ned, mens avgiftsendringene trekker moderat opp.** Justert for avgiftsendringer og utenom energivarer (KPI-JAE) anslås prisveksten til 1¼ prosent.

I modellberegningene er det lagt til grunn forutsetninger om bl.a. utviklingen i kronekursen, importpriser, råoljepriser og elektrisitetspriser, samt tatt hensyn til effekter på prisutviklingen av avgiftsopplegget. Utvalget har som en teknisk forutsetning lagt til grunn at nivået for den importveide kronekursen holder seg på det gjennomsnittlige nivået fra januar i år ut året, noe som innebærer en svekkelse på 5 prosent på årsbasis fra 2003 til 2004.

Elektrisitetsprisene har variert betydelig de siste årene. I fjor økte prisene med i underkant av 37 prosent. Normale sesongvariasjoner tilsier at elektrisitetsprisene tar seg opp i vintermånedene og faller om sommeren. Utvalgets anslag på elektrisitetsprisene til husholdningene er basert på at prisene vil utvikle seg i tråd med kontraktene inngått i terminmarkedet. Det er da lagt til grunn at prisene vil avta noe gjennom de tre første kvartalene i år, for deretter å øke noe i 4. kvartal. På årsbasis anslås elektrisitetsprisene å falle med 12 prosent fra 2003 til 2004.

Modellberegningene viser tiltakende prisvekst gjennom året, regnet som vekst fra samme periode året før. I 1. kvartal 2004 anslås en nedgang i KPI på 1,1 prosent. Anslaget for 2. kvartal er 1,3 prosent, stigende til 1,6 prosent i 3. kvartal og 2,1 prosent i 4. kvartal. Forløpet gjennom året må i stor grad ses i sammenheng med utviklingen i elektrisitetsprisene. Det er også lagt til grunn at svekkelsen av kronekursen gjennom fjoråret og i begynnelsen av inneværende år vil bidra til å trekke prisveksten opp. Modellberegningene gir en økning i prisveksten justert for avgiftsendringer og utenom energivarer fra 0,4 prosent i 1. kvartal til 2,0 prosent i 4. kvartal.

3. Industriens konkurranseevne

Etter en periode med bedring av industriens kostnadmessige konkurranseevne fram til 1996, økte timelønnskostnadene i årene fram til og med 2002 klart sterkere i Norge enn hos handelspartnerne. Økningen i de relative timelønnskostnadene i disse seks årene var større enn nedgangen gjennom første halvdel av 1990-tallet. Fra 1997 til 2000 svekket kronekursen seg om lag tilsvarende økningen i relative lønnskostnader for norsk industri. Fra våren 2000 og fram til utgangen av 2002 styrket imidlertid kronekursen målt ved industriens effektive valutakurs seg markert. Samtidig holdt lønnsveksten i norsk industri seg klart høyere enn hos handelspartnerne. De relative timelønnskostnadene målt i felles valuta økte med hele 16 prosent i de to årene sett under ett.

I 2003 bedret den kostnadmessige konkurranseevnen seg igjen. Beregningsutvalget anslår en vekst i timelønnskostnadene i norsk industri på 4½ prosent fra 2002 til 2003. EU-kommisjonen har nylig kommet med tall for lønnskostnadsvekst i industrien hos Norges viktigste handelspartnere. Når disse tallene veies sammen, anslås veksten i timelønnskostnadene hos handelspartnerne samlet til drøyt 3 prosent i 2003. Kronekursen svekket seg gjennomsnittlig med 3 prosent fra 2002 til 2003, målt ved industriens effektive valutakurs. Samlet sett anslås derfor de relative timelønnskostnadene i felles valuta å ha avtatt med 1½ prosent fra 2002 til 2003. Kronekursen har svekket seg videre inn

i 2004. I midten av februar var kronekursen, målt ved industriens effektive valutakurs, knapt 9 prosent svakere enn gjennomsnittet for 2003.

Lønnskostnader per time skal i utgangspunktet omfatte både direkte lønnskostnader og indirekte lønnskostnader som bl.a. arbeidsgivers bidrag til pensjonspremier. I hvilken grad slike pensjonskostnader faktisk er inkludert i de internasjonale tallene er imidlertid usikkert. Dette er en viktig problemstilling som utvalget vil jobbe videre med for å klargjøre. Kildematerialet for slike kostnader er basert på undersøkelser noe tilbake i tid, samtidig som det har vært en betydelig generell økning i slike kostnader de siste årene i flere land. Sannsynligvis er lønnskostnadene som følge av dette undervurdert noe i de fleste landene.

Sammenliknbare tall for **arbeidere i industrien**, indikerer at lønnskostnadsnivået i 2002 lå 36 prosent over gjennomsnittsnivået for de viktigste handelspartnerne målt i felles valuta. På bakgrunn av valutakursutviklingen og lønnsvekstanslagene for 2003, anslår Beregningsutvalget at denne forskjellen ble redusert til 33 prosent i 2003.

Tilgjengelig statistikk indikerer at timelønnskostnadene for **alle ansatte** (både funksjonærer og arbeidere) i **industri, bergverk, elektrisitets-, gass- og vannforsyning og bygg- og anlegg** er klart høyere i Norge enn hos handelspartnere. Forskjellen er likevel klart mindre enn bare for industriarbeidere og den har avtatt fra 2002 til 2003. Foreløpige beregninger for 2003 tyder på at norske lønnskostnader per arbeidet time for alle ansatte i næringene ovenfor i gjennomsnitt lå i størrelsesorden 18 prosent høyere enn for konkurrentene i de landene det var mulig å sammenligne med. Dette er en nedgang på 5 prosentpoeng fra 2002.

Tall for utviklingen fram til 2002 indikerer at lønnsomheten i norsk industri har avtatt. Denne nedgangen mer enn oppveier økningen i lønnsomheten i første halvdel av 1990-tallet. I ettertid kan utviklingen i industriens totale konkurransevne et stykke på vei avleses gjennom utviklingen i markedsandelene for industriprodukter på hjemmemarkedene og eksportmarkedene. I perioden 1989-1997 økte den tradisjonelle industriens markedsandeler på eksportmarkedene med 9 prosent. Siden har imidlertid markedsandelene falt betydelig. Hjemmemarkedsandelene for tradisjonelle industrivarer har falt jevnt i 20 år, også som følge av økt internasjonal arbeidsdeling.

4. Inntektsutviklingen

Beregningsutvalget anslår at **disponibel realinntekt** for Norge økte med 0,5 prosent i fjor. Det var ingen markerte vekstbidrag verken fra produksjon, bytteforhold eller rente- og stønadsbalansen. I de fem foregående årene var oljeprisen den helt dominerende faktor bak utviklingen, mens produksjonsutviklingen i Fastlands-Norge hadde en tilsvarende rolle i de fem årene før det. 2003 var det tredje året på rad med svak inntektsvekst, men sterk vekst i 1999 og 2000 førte likevel til at nivået på disponibel realinntekt for Norge i fjor lå nær 24 prosent høyere enn ved konjunkturtoppen i 1998 og nær 56 prosent høyere enn for 10 år siden.

Husholdningenes disponible realinntekt gikk ifølge foreløpige anslag fra Beregningsutvalget opp med 0,8 prosent fra 2002 til 2003. Dette er en historisk sett lav vekst, men må ses på bakgrunn av den høye veksten året før som var på 8,5 prosent. Lønnsinntektene og stønadene fra det offentlige ga de største bidragene til inntektsveksten. Regnet per person gikk disponibel realinntekt opp med 0,2 prosent i 2003.

Reallønn etter skatt - ofte kalt «kjøpekraften» - økte i gjennomsnitt for lønnstakerne med om lag 2 prosent fra 2002 til 2003. For hovedgrupper av lønnstakere varierte veksten mellom 1¼ prosent og 3 prosent.

Realpensjon for enslige minstepensjonister og minstepensjonistektepar uten andre inntekter eller formue steg med henholdsvis 2,6 og 4,9 prosent fra 2002 til 2003. En særskilt skattereduksjonsregel

sikrer at minstepensjonister uten særlig formue eller inntekter utenom pensjon ikke skal betale skatt. I 2003 utgjorde minstepensjonen 100 356 kroner for enslige og 176 532 kroner for ektepar.

**Kontaktperson for ytterligere opplysninger: Adm. dir. Svein Longva, Statistisk sentralbyrå,
tlf. 21 09 49 90**